

اثر تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کارایی کنترل های داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی و اعتبار تجاری

محمد آریاپناه^۱ | محمد امیری اسرمی^۲ | فاطمه جلالی^۳

۱

سال چهارم
بهار ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۱/۱۱/۰۹
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۱/۱۲/۲۲
صص: ۶۰-۳۷

چکیده

مهمترین ویژگی های زنان از قبیل پذیرش ریسک کمتر، محافظه کاری بیشتر و رعایت اصول اخلاقی است. این پژوهش اثر تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کارایی کنترل های داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی و اعتبار تجاری در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کرده است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر نوع داده کمی، از نظر نوع استدلال، استقرایی و از نظر نحوه اجرا توصیفی-همبستگی است. پس از بررسی فرض های کلاسیک رگرسیون، از الگوهای رگرسیون تعمیم یافته استفاده شده است. روابط بین متغیرها با استفاده از مدل های همبستگی و رگرسیون چندگانه با رویکرد پانل پویا به کمک نرم افزار آماری R آزمون شده است. به منظور بررسی فرضیه های پژوهش، نمونه آماری از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به روش حذف سیستماتیک طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۹ در نظر گرفته شد. بر اساس تحلیل آماری و برآورد رگرسیون ها نتایج حاصل از بررسی فرضیه ها در سطح خطای مورد انتظار نشان داد بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه معنی داری وجود ندارد. بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و اعتبار تجاری رابطه معنی داری وجود ندارد. بین کارایی کنترل های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. بین کارایی کنترل های داخلی و اعتبار تجاری رابطه معنی داری وجود ندارد. بنابراین، رعایت کنترل های داخلی مناسب می تواند کیفیت گزارش های مالی را افزایش دهد. **کلیدواژه ها:** تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی، کنترل های داخلی، کیفیت گزارشگری مالی، اعتبار تجاری.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران..

۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

m.amiasrami@semnan.ac.ir

۳. مربی گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

مقدمه

گزارش‌های مالی باید حاوی اطلاعات مربوط، قابل اعتماد، قابل مقایسه و قابل فهم باشد تا برای کاربران در تصمیم‌گیری و قضاوت مفید باشد (کاماروزما^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). گرچه به قول جانسون^۲ (۲۰۰۵) این گزارش‌ها هرگز نمی‌تواند کاملاً عاری از تعصب باشد زیرا وضعیت اقتصادی ارائه شده در آنها تحت شرایط عدم اطمینان ارائه می‌گردد. برآوردها و فرض‌های زیادی در تهیه گزارش وارد می‌گردد. اگرچه فقدان کامل تعصب قابل دستیابی نیست، اما برای اینکه این اطلاعات بتواند در تصمیم‌گیری‌ها مفید واقع شود، داشتن سطح معینی از دقت برای اطلاعات مالی گزارش شده ضروری است (هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری، ۲۰۰۸). در سال‌های اخیر، در کشورهای توسعه یافته شاهد ظهور و تکامل شتابان کمیته حسابرسی بوده‌اند، زیرا، افزایش بدهی‌های ناشی از خسارت به محیط زیست، تشدید فعالیت‌های شرکت‌های سهامی برای کسب مزایای رقابتی، گسترش عملیات بین‌المللی، نقش و تأثیر برآوردهای مدیریت در ارقام مندرج در صورت‌ها و گزارش‌های مالی، نبود مبنایی معتبر برای بررسی ادعاهای مدیریت در رابطه با کفایت ساختار کنترل داخلی از سوی حسابرسان مستقل، گسترش استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای و به دنبال آن، مشکل‌تر شدن نظارت بر کنترل این سیستم‌ها، سبب تشدید روند ایجاد و به کارگیری کمیته‌ی حسابرسی شده است. بررسی اطلاعات مالی و کنترل رفتار مدیریت در امور جاری، یکی از وظایف مهم کمیته حسابرسی است که به‌عنوان سازوکار کنترلی جهت کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان اعضای موظف و غیرموظف هیئت‌مدیره تلقی می‌شود. لذا از منظر حسابداری، برای بهبود دقت و کیفیت اطلاعات مالی، ایجاد کمیته حسابرسی ضروری است و موجب این اطمینان می‌شود که برای گزارشگری و افشای بیشتر، پاسخگویی مسئولان مورد کنترل و نظارت قرار می‌گیرد. انجام این مطالعه از بسیاری جهات به توسعه ادبیات موجود کمک می‌کند: نخست، با در نظر گرفتن کارایی کنترل‌های داخلی، این پژوهش ادبیات تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی را گسترش می‌دهد. یافته‌ها حاکی از نقش زنان در کاهش مدیریت سود است. علاوه بر این، این یک سند پیشگام برای رسیدگی به سؤالات مطرح شده در پژوهش‌های

1. Kamaruzama
2. Johnson

قبلی در مورد تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و ارتباط آن با کارایی این کمیته است (بیلال^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). دوم، این پژوهش تأثیر کرسی های زنانه کمیته حسابرسی و کنترل های داخلی کارآمد و اجزای آن را بر کیفیت گزارشگری مالی گزارش می دهد. یافته ها حاکی از آن است که با توجه به کرسی های زنانه کمیته حسابرسی، احتمال کاهش مدیریت گزارش سود نسبت به کرسی های مردانه کمیته حسابرسی بیشتر است که به موجب آن اختلافات سازمانی کاهش می یابد. سوم، مقالات قبلی یافته های متفاوتی در مورد نقش زنان در هیئت مدیره پیدا کرده است، و این پژوهش استدلال می کند که نقش رهبری مدیران زن در کمیته های فرعی به ویژه کمیته حسابرسی، دلایل حضور زنان در هیئت مدیره را توجیه می کند. پژوهش های گذشته به رابطه بین تخصیص کرسی های زنانه در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی اثر آن بر بهبود کارایی سیستم های کنترل داخلی توجه اندکی داشته اند. این پژوهش قصد دارد تا با در نظر گرفتن حضور زنان در کمیته حسابرسی، خلأ موجود و نتایج متفاوت پیرامون این موضوع را بررسی نماید. در ادامه ابتدا به تشریح مبانی نظری، پیشینه پژوهش و توسعه نظری فرضیه ها پرداخته خواهد شد. سپس در بخش بعدی مدل های آزمون فرضیه ها و تعریف عملیاتی متغیرها معرفی خواهد شد. پس از این بخش، یافته های پژوهش در قالب تحلیل های آماری ارائه می گردد و در انتهای مقاله به بحث و نتیجه گیری پرداخته خواهد شد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تنوع جنسیتی در هیئت مدیره ساختارهای سازمانی محکم ایجاد می کند که عملکرد شرکت را افزایش می دهد (گرین و هومروی^۲، ۲۰۱۸). تئوری های سازمانی نشان می دهد که سهامدار اصلی، نماینده ای را استخدام می کند تا در جهت منافع وی اقدام نماید. با این وجود، تعارض سازمانی، هزینه نمایندگی را هنگامی افزایش می دهد که نماینده (مدیر) مطابق گرایش ها و منافع سهامدار اصلی عمل نمی کند (جنسن و مککلینگ^۳، ۱۹۷۶). براساس نظریه سازمانی، اقداماتی از قبیل تغییر ساختار هیئت مدیره از طریق استخدام مدیران جدید، استخدام کارشناسان مالی برای کمیته

1. Bilal
2. Green & Homroy
3. Jensen & Meckling

حسابرسی و تنوع جنسیتی، برای نظارت بر نماینده، موجب افزایش هزینه‌ها و کاهش ارزش شرکت می‌شود (زالاتا و همکاران، ۲۰۱۸). با این حال، ساختارهای سازمانی و سازوکار بازار، تعارض نمایندگی را کاهش می‌دهد (فاما و جنسن^۱، ۱۹۸۳). مدیران غیرموظف، موجب بهبود نظارت و کاهش مشکل نمایندگی می‌شود (باتالا و راثو^۲، ۱۹۹۵). از سوی دیگر، نظریه وابستگی به منابع بیان می‌کند که استفاده از منابع داخلی می‌تواند علاوه بر کاهش وابستگی به محیط‌های برون سازمانی، از تأثیر شرکت‌های دیگر نیز بکاهد (پففر و سالانیک^۳، ۲۰۰۳). پففر و سالانیک (۲۰۰۳) سیستم سازمانی را «اکولوژی سازمانی» می‌نامید که وابستگی آن به سایر محیط‌ها بدون قید و شرط است. قدرت، فناوری، هیئت‌مدیره کارآمد، مهارت‌های منحصربه‌فرد مدیران و مدیران کارآمد سایر شرکت‌ها از عوامل بیرونی هستند که می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر شرکت‌ها تأثیر بگذارند. سازمان‌ها به دلیل حضور زنان در هیئت‌مدیره نوآورتر می‌شوند (تورچیا^۴ و همکاران، ۲۰۱۸؛ اود دین^۵ و همکاران، ۲۰۲۱). تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره با نظارت و کنترل برای افزایش عملکرد شرکت ارتباط دارد (کامپل و مینگویزورا^۶، ۲۰۰۸). شبکه‌های نظارتی مدیران زن با هم‌تایان مرد متفاوت است (آدامز و فریرا^۷، ۲۰۰۹). با این حال، حضور مدیران مستقل زن نیز ضروری است، زیرا حضور آن‌ها پایداری کیفیت گزارش را افزایش می‌دهد (نگوئین^۸ و همکاران، ۲۰۱۵). بنابراین، تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره‌ها و کمیته‌های فرعی آن از جمله کمیته حسابرسی نقش مهمی در بهبود مکانیسم‌های حاکمیت، افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران و بهبود نظارت و گزارشگری مالی محافظه کارانه دارند، از این رو نظریه وابستگی به منابع را پشتیبانی می‌کنند. این مباحث با نظریه سلسله مراتب سازمانی و نظریه ذینفعان سازگاری دارد (سینگوی، ۲۰۲۲). مدیران زن با تخصص مالی می‌توانند تجارب، دانش و ایده‌های مختلف را به هیئت‌مدیره ارائه دهند (هیلمن^۹ و همکاران، ۲۰۰۲). پیشنهادها متنوع و سایر مشخصات جمعیت‌شناختی مدیران زن در کمیته حسابرسی، کارایی را برای اندازه‌گیری خطرات و جلوگیری از تحریف‌های

1. Fama & Jensen
2. Bathala and Rao
3. Pfeffer & Salancik
4. Torchia
5. Ud Din
6. Campbell and Minguez-Vera
7. Adams & Ferreira
8. Nguyen
9. Hillman

مالی افزایش می دهد (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱؛ دائو و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین، مدیران زن با تجارب متنوع، کمیته حسابرسی را هوشیار کرده و کیفیت افشاگری را افزایش می دهند. سلطانا^۱ و همکاران (۲۰۱۵)، اظهار داشت که کرسی های کمیته حسابرسی با تخصص مالی و حسابداری باعث بهبود به موقع بودن گزارشگری مالی می شود. علاوه بر این، وضعیت کرسی های کمیته حسابرسی، از قبیل استقلال، جنسیت و تخصص مالی، بی نظمی ها را به موقع تشخیص می دهد و تجدید ارایه گزارش های مالی را کاهش می دهد (بادالاتو^۲ و همکاران، ۲۰۱۴). سایر ویژگی های زنان از قبیل ریسک پذیری کمتر و محافظه کارتر در حسابداری (فاسیو و همکاران^۳، ۲۰۱۶)، معقول تر بودن نسبت به اخلاق، مهارت حسابداری کرسی های زنانه کمیته حسابرسی می تواند موجب بهبود گزارشگری مالی شود (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱). فعالیت های کمیته حسابرسی رابطه بین تنوع جنسیتی و کیفیت گزارشگری مالی را به طور مثبت تعدیل کرد (سینگوی^۴، ۲۰۲۲). مدیران زن نسبت به همتایان مرد خود از کیفیت رهبری تحول آفرین بهتری برخوردار هستند (بورکه و کولینس^۵، ۲۰۰۱). همچنین، تنوع جنسیتی در هیئت مدیره موجب هم افزایی کارایی مدیران می شود، در نتیجه کیفیت گزارشگری مالی را افزایش می دهد (زالاتا و همکاران، ۲۰۱۸ نقل در اود دین و همکاران، ۲۰۲۱). براساس این استدلال، فرضیه اول زیر را تدوین شده است:

فرضیه اول: بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت وجود دارد. به طور طبیعی، هر انسانی منافع خود را مقدم بر منافع دیگری قرار می دهد، یعنی هر انسانی به طور غریزی و ناخودآگاه، مزایای شخصی خود را دنبال می کند. با این حال، براساس نظریه دیگرگزینی، زن ها دارای ویژگی های اخلاقی متفاوت می باشند، بطوری که اولویت خود را در منافع دیگران می بینند (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸). حضور زنان در هیئت مدیره، شهرت شرکت را افزایش می دهند، و میزان اقدامات شرکت را در راستای مسئولیت اجتماعی بالاتر می رود (بیر^۶ و همکاران، ۲۰۱۰). حضور زنان در هیئت مدیره با افزایش عملکرد شرکت (هیلمن و همکاران، ۲۰۰۲) و کاهش مدیریت سود (کیاو^۷ و همکاران، ۲۰۱۵) همبستگی دارد. تنوع جنسیتی در کمیته

1. Sultana
2. Badolato
3. Faccio
4. Singoei
5. Burke & Collins
6. Bear
7. Kyaw

حسابرسی، اثربخشی نظارت این کمیته را بهبود می‌بخشد (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸). کمیته حسابرسی نظارت بر حسابرسی داخلی و روند اجرای کنترل‌های داخلی را بر عهده دارد (گاه^۱، ۲۰۰۹). علاوه بر این، مدیران مستقل زن، شیوه‌های مدیریت سود را کاهش می‌دهند (گاریسالا و همکاران^۲، ۲۰۱۷، زالاتا و همکاران، ۲۰۱۸). تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و سازوکارهای کارآمد کنترل‌های داخلی، اختلافات سازمانی را کاهش می‌دهد. تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی، مکانیسم نظارت و کنترل‌های داخلی را بهبود می‌بخشد اما مدیریت سود را کاهش می‌دهند (زالاتا و همکاران، ۲۰۱۸). تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی باعث بهبود عملکرد شرکت و افزایش کیفیت گزارشگری مالی و افشای داوطلبانه می‌شود (کانیون و هی^۳، ۲۰۱۷). ویژگی‌های کمیته حسابرسی، مانند استقلال، اندازه کمیته، حضور زنان در کمیته حسابرسی، بازدارندگی را افزایش می‌دهد و کیفیت سود را بهبود می‌بخشد (باکستر و کاتر^۴، ۲۰۰۹). نقش نظارتی اعضای کمیته حسابرسی در انتخاب حسابرسان باعث افزایش کیفیت حسابرسی و افزایش اعتبار تجاری شرکت‌ها و متعاقبا منجر به افزایش کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی (و به تبع آن کاهش اقلام تعهدی) موجب افزایش اعتبار تجاری شرکت‌ها می‌شود (پورفخاران و همکاران، ۱۴۰۰). نظارت کمیته حسابرسی بر اقدامات مدیریت، منجر به افزایش کیفیت گزارش‌های مالی (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱) و متعاقبا موجب افزایش اطمینان سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان و در نهایت منجر به افزایش رتبه اعتبار تجاری شرکت می‌شود (بیتی و رامش^۵، ۲۰۰۲، دائو و همکاران، ۲۰۲۲). براین اساس فرضیه دوم طرح شده است:

فرضیه دوم: بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و اعتبار تجاری رابطه مثبت وجود دارد. افشای کنترل‌های داخلی با کیفیت گزارشگری مالی، که از طریق اقلام تعهدی اختیاری اندازه‌گیری شد، رابطه مثبت دارد و همچنین کیفیت گزارشگری مالی با بهبود کنترل‌های داخلی همبستگی مثبت دارد (آریسندی^۶ و همکاران، ۲۰۲۲). به طوری که موجب بهبود تصمیم‌ها و کاهش اقلام تعهدی اختیاری شرکت می‌شود. سیستم حسابداری نقش با اهمیتی در ضعف‌های

1. Goh
2. Garcia Lara et al.,
3. Conyon & He
4. Baxter & Cotter
5. Beatty & Ramesh
6. Arisandi

کنترل داخلی و کیفیت گزارشگری مالی ایفا می کند (آل-بیتی^۱، ۲۰۲۲). اما نقش آن در دیگر ضعف های کنترل داخلی شامل کنترل های مربوط به فناوری اطلاعات، پیشگیری از تقلب و مدیریت ریسک، ناچیز بود (دائو و همکاران، ۲۰۲۲). مدیران مستقل صاحب نفوذ بر اعتبار تجاری تأثیر مثبت و بر هزینه اعتبار تجاری تأثیر منفی دارند (بامری و صفا، ۱۴۰۰). حسابرس داخلی کیفیت گزارشگری مالی را افزایش می دهد و وجود کمیته حسابرسی تأثیر مستقیم حسابرس داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی را تقویت می کند (حیب زاده، ۱۳۹۹). اعضای کمیته حسابرسی نباید مسئولیت مدیریتی داشته باشند و برای بهبود گزارشگری مالی از دوره تصدی آنها کوتاه تر باشد (دهالیوال و همکاران، ۲۰۱۰). حضور کارشناسان مالی زن در کمیته حسابرسی به منظور درک کنترل های داخلی، اندازه گیری انواع خطرات احتمالی و حفظ کیفیت گزارشگری مالی مهم است. بنابراین، حضور کارشناسان مالی زن در کمیته حسابرسی می تواند زودتر مشکلات کنترل های داخلی را تشخیص دهند (کریشنان^۲، ۲۰۰۵). حضور زنان در کمیته حسابرسی، تعداد و اهمیت ضعف های کنترل های داخلی را کاهش می دهد (کریشنان، ۲۰۰۵؛ اود دین و همکاران، ۲۰۲۱). تنوع جنسیتی در هیئت مدیره شرکت، بر ضعف کنترل های داخلی شرکت تأثیر منفی دارد (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸). در این راستا، حضور زنان در هیئت مدیره و کمیته فرعی آن و تخصیص کرسی های زنانه در کمیته حسابرسی، باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی، بهبود مکانیسم های نظارتی، حاکمیت شرکتی و افزایش کارایی کنترل داخلی (نظیر محیط کنترل، فعالیت های کنترلی، اطلاعات و ارتباطات) می شود (گارسیا-سانچز و همکاران، ۲۰۱۷؛ اود دین و همکاران، ۲۰۲۱). بنابراین، حضور زن در کمیته حسابرسی، کارایی کنترل های داخلی را بهبود می بخشد که ارزش سهامداران و اعتماد سرمایه گذاران را افزایش می دهد. بر اساس این استدلال، فرضیه سوم به شرح زیر بیان می شود:

فرضیه سوم: بین کارایی کنترل های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت وجود دارد.

1. Al-Beity
2. Krishnan

شرکت‌های دارای کنترل داخلی اثربخش، سطح پایین تری از مانده اعتبار تجاری دارند و هزینه سرمایه سهام رابطه بین اثربخشی کنترل داخلی و اعتبار تجاری را تعدیل می‌کند (دائو^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین شرکت‌های دارای کنترل داخلی اثربخش نسبت به سایر شرکت‌ها سریع‌تر اعتبارات و بدهی‌های تجاری خود را تسویه می‌کنند. همچنین، شرکت‌هایی که متقاضی اعتبار تجاری بیشتری می‌باشند، ناکارآمدی کنترل‌های داخلی مربوط به اعتبارات تجاری نیز بیشتر است. از سوی دیگر، وابستگی شرکت به یک گروه تجاری تأثیر مثبت بر تقاضای اعتبار تجاری و تأثیر منفی بر عرضه اعتبار تجاری دارد و قدرت چانه‌زنی گروه‌های تجاری، شرکت‌های وابسته گروه را قادر می‌سازد اعتبار تجاری بسیار کمتری ارائه دهند؛ اما در صورت مواجه شدن با محدودیت‌های مالی، تقاضای بیشتری داشته باشند (چونگ و ایم^۲، ۲۰۲۰). بحران مالی و رقابت بازار محصول شرکت موجب کاهش قدرت شرکت در جذب اعتبار تجاری می‌شود (گانکالو^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). چرخش کارمندان واحد حسابرسی داخلی سبب نظارت قوی‌تر کمیته حسابرسی و بهبود کیفیت گزارشگری مالی می‌شود (مارگارت^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). گارسیا تروئل و همکاران^۵ (۲۰۱۴) نشان داده‌اند هرچه سود نوسان کمتر، هموارتر، قابلیت پیش‌بینی بیشتر داشته باشد و هرچه کیفیت ارقام تعهدی بیشتر باشد، توان اعتبار تجاری افزایش می‌یابد. به عبارتی، با افزایش سطح کیفیت سود، سطح اعتبار تجاری واحد اقتصادی افزایش خواهد یافت. عدم افشای ضعف با اهمیت در کنترل داخلی عامل افزایش ناکارآمدی سیستم‌های کنترل داخلی است. گرچه ناکارآمدی هیئت‌مدیره بر سیستم‌های کنترل داخلی مؤثر در مطالعات قبلی به خوبی پیش‌بینی نشده است. کنترل‌های داخلی ناکارآمد منجر به ایجاد ریسک و هدر رفتن منابع شرکت، و متعاقباً زیان سرمایه‌گذاران می‌شود. ضعف‌های کنترل‌های داخلی با منابع مالی مورد نیاز متقاضیان وام و اعتبار تجاری در بانک‌ها رابطه دارد و افشای ضعف کنترل داخلی یک مسئولیت اجتماعی است (آکواسکی و مورنوگنی^۶، ۲۰۱۶). با افزایش کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت افشا توان اعتبار

1. Dao
2. Chong and Im
3. Goncalves
4. Margaret
5. Garcia-Teruel
6. Akwaa-Sekyi & Moreno Gené

تجاری افزایش می یابد (افلاطونی و نعمتی، ۱۳۹۷). بر اساس این استدلال، فرضیه چهارم به شرح زیر تبیین می شود:

فرضیه چهارم: بین کارایی کنترل های داخلی و اعتبار تجاری رابطه مثبت وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و همچنین، از پژوهش های توصیفی در حوزه مالی است زیرا به توصیف آنچه هست یا توصیف شرایط موجود بدون هر گونه تغییرات در وضعیت موجود اقدام می شود. به علاوه این که از اطلاعات تاریخی برای آزمون فرضیه ها بهره مند شده است، نوعی پژوهش توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری مورد نظر، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ است. نمونه گیری به روش غربالگری انجام شده است شرکت هایی که شرایط زیر را داشته باشند بعنوان نمونه انتخاب شد: (۱) از شرکت های واسطه گری مالی، سرمایه گذاری، بانک ها، بیمه ها، نهادهای مالی نباشد، (۲) از شرکت های دارای فعالیت در زمینه خدمات، حمل و نقل، انبوه سازی، پیمانکاری نباشد، (۳) از شرکت های دارای وقفه معاملاتی، عدم معامله سهام، لغو پذیرش و عدم دسترسی به اطلاعات نباشد، (۴) شرکت طی دوره مورد مطالعه تغییر سال مالی یا تغییر فعالیت نداده باشد. این فرایند در جدول ۱ گزارش شد. بعد از این فرآیند، ۱۴۳ شرکت به عنوان جامعه در دسترس باقی مانده است.

جدول ۱. انتخاب نمونه آماری به روش جامعه دسترس

شرح	
کل جامعه آماری در پایان سال ۱۳۹۹	۷۴۸
حذف شرکت های واسطه گری مالی، سرمایه گذاری، بانک ها، بیمه ها، نهادهای مالی	(۲۱۴)
حذف شرکت های دارای فعالیت در زمینه خدمات، حمل و نقل، انبوه سازی، پیمانکاری	(۱۰۲)
حذف شرکت های دارای وقفه معاملاتی، عدم معامله سهام، لغو پذیرش و عدم دسترسی به اطلاعات مالی	(۲۷۹)
حذف شرکت های دارای تغییر سال مالی یا تغییر فعالیت	(۱۰)
جامعه در دسترس	۱۴۳

برای آزمون فرضیه‌های اول تا سوم به پیروی از اود دین و همکاران (۲۰۲۱) مدل‌های (۱) تا (۳) و برای آزمون فرضیه چهارم به پیروی از دائو و همکاران (۲۰۲۲) از مدل (۴) استفاده شده است:

$$DAC_{it} = \beta_0 + \beta_1 WACCH_{it} + \beta_2 MBR_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 AS_{it} + \beta_7 ACind_{it} + \beta_8 CEOAC_{it} + \beta_9 CEOD_{it} + IND \quad (1) \text{ مدل}$$

$$AR_{it} = \beta_0 + \beta_1 WACCH_{it} + \beta_2 MBR_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 AS_{it} + \beta_7 ACind_{it} + \beta_8 CEOAC_{it} + \beta_9 CEOD_{it} + IND \quad (2) \text{ مدل}$$

$$DAC_{it} = \beta_0 + \beta_1 EIC_{it} + \beta_2 MBR_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 AS_{it} + \beta_7 ACind_{it} + \beta_8 CEOAC_{it} + \beta_9 CEOD_{it} + IND \quad (3) \text{ مدل}$$

$$AR_{it} = \beta_0 + \beta_1 EIC_{it} + \beta_2 MBR_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 AS_{it} + \beta_7 ACind_{it} + \beta_8 CEOAC_{it} + \beta_9 CEOD_{it} + IND \quad (4) \text{ مدل}$$

نحوه محاسبه متغیرهای پژوهش در ادامه تشریح شده است:

متغیرهای وابسته:

AR : اعتبار تجاری برابر با نسبت حساب‌ها و اسناد دریافتی به کل فروش است (دائو و همکاران، ۲۰۲۲).

DAC : کیفیت گزارشگری مالی، از کیفیت اقلام تعهدی به پیروی از کوتاری^۱ و همکاران (۲۰۰۵) اندازه‌گیری شد. در این مدل، ابتدا کل اقلام تعهدی^۲ (TAC) هر دوره به شرح زیر محاسبه می‌گردد. برای محاسبه اقلام تعهدی هر سال خالص جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی (CFO) از سود عملیاتی (OI) کسر و هزینه استهلاک (Dep) اضافه می‌گردد:

$$TAcc_{it} = OI_{it} - CFO_{it} + Dep_{it} \quad (1) \text{ رابطه}$$

1. Kothari
2. Total Accruals

سپس به پیروی از بانبحان و همکاران (۲۰۱۸)، اود دین و همکاران (۲۰۲۱) سلیمی قلعه و همکاران (۱۴۰۱) حساس خلاصی و همکاران (۱۴۰۲) که همان مدل تعدیل شده جونز است، اقلام تعهدی غیراختیاری^۱ آن دوره ($NDAC_{i,t}$) برآورد می‌شود.

رابطه (۲)

$$\frac{TAcc_{it}}{TA_{i,t-1}} = \beta_0 + \beta_1 \left(\frac{1}{TA_{i,t-1}} \right) + \beta_2 \left(\frac{\Delta Sale_{it} - \Delta Rec_{it}}{TA_{i,t-1}} \right) + \beta_3 \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{i,t-1}} \right) + \beta_4 \left(\frac{ROA_{it}}{TA_{i,t-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

در رابطه (۲)، $TA_{i,t-1}$: مجموع دارایی‌های اول دوره، $\Delta Sale_{it}$: تغییرات در آمد فروش، ΔRec_{it} : تغییرات حساب‌های دریافتی، PPE_{it} : خالص اموال ماشین‌آلات و تجهیزات و ROA_{it} : بازده دارایی‌ها هستند. ε_{it} : مقدار باقیمانده رابطه (۲) بیان‌گر اقلام تعهدی غیراختیاری ($NDAC_{i,t}$) است

در انتها اقلام تعهدی اختیاری ($DAC_{i,t}$) از تفاوت مجموع اقلام تعهدی هر سال با اقلام تعهدی غیراختیاری برآورد شده بر مبنای مدل تعدیل شده جونز به شرح زیر محاسبه می‌شود:

$$DAC_{i,t} = TAcc_{i,t} - NDAC_{i,t} \quad \text{رابطه (۳)}$$

در رابطه (۳)، $TAcc_{i,t}$: کل اقلام تعهدی شرکت i در سال مالی t ، $NDAC_{i,t}$: اقلام تعهدی غیراختیاری شرکت i در سال مالی t ، $DAC_{i,t}$: اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در سال مالی t ، که به پیروی از اود دین و همکاران (۲۰۲۱) متغیر نیابتی برای کیفیت گزارشگری مالی است، هرچه قدرمطلق آن کوچکتر باشد نشان دهنده کیفیت اقلام تعهدی و کیفیت گزارشگری مالی است.

متغیرهای مستقل:

WACCH: اگر در کمیته حسابرسی زن وجود داشته باشد مقدار آن یک و در غیر این صورت صفر (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).

EIC: کارایی کنترل‌های داخلی، اگر کنترل‌های داخلی براساس گزارش حسابرس مستقل، فاقد ضعف باشد مقدار آن یک و در غیر این صورت صفر (دائو و همکاران، ۲۰۲۲، اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).

1. Non-Discretionary Accruals
2. Efficiency of Internal Control

متغیرهای کنترلی:

- MBR:** نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام شرکت در سال مالی t (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- ROA:** بازده دارایی‌های شرکت i در سال t که عبارت است از نسبت سود قبل از بهره و مالیات به کل دارایی‌ها (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- BS:** تعداد اعضای هیئت‌مدیره شرکت (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- BIG:** متغیری مجازی به پیروی از اود دین و همکاران (۲۰۲۱)، اگر در پایان سال مالی، حسابرس با شهرت طبق دسته‌بندی ارائه شده توسط سازمان بورس اوراق بهادار باشد، یک اختصاص می‌یابد، وگرنه مقدار صفر برای آن لحاظ می‌گردد. در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و توسعه و ساماندهی بازار شفاف و منصفانه اوراق بهادار و در اجرای ماده ۱۰ دستورالعمل مؤسسه‌های حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار (مصوب جلسه ۸ مرداد ۱۳۸۶ شورای عالی بورس و اوراق بهادار)، دستورالعملی در ۹ ماده و ۸ تبصره به تصویب هیئت‌مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید است. مؤسسه‌های حسابرسی با کیفیت (مشهور) که در طبقه یک (الف) بر اساس تفکیک بورس اوراق بهادار قرار گرفته‌اند در این پژوهش به آن‌ها عدد یک اختصاص داده شد، در غیر این صورت مقدار صفر در نظر گرفته می‌شود.
- AS:** تعداد اعضای کمیته حسابرسی شرکت (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- ACind:** اگر کمیته حسابرسی شرکت i در سال t دارای حداقل یک عضو مستقل باشد مقدار آن یک و در غیر این صورت صفر است (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- CEOAC:** اگر رئیس کمیته حسابرسی شرکت i در سال t دارای تخصص حسابداری باشد مقدار آن یک و در غیر این صورت صفر است (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- CEOED:** اگر مدیرعامل هم دارای سمت مدیریت عامل و هم دارای سمت رئیس هیئت‌مدیره باشد مقدار آن یک و در غیر این صورت صفر است (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).
- IND:** کنترل صنایع انتخابی از بورس اوراق بهادار تهران (اود دین و همکاران، ۲۰۲۱).

یافته‌های پژوهش

در جدول ۲ آماره‌های توصیفی برای ۱۴۳ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ ارائه شده است.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی متغیرها

نام	نماد	میانگین	میان	کمینه	بیشینه	انحراف	چولگی	کشیدگی
کیفیت گزارشگری مالی	DAC	۰/۱۵۷	۰/۱۰۴	۰/۰۰۰۴	۱/۷۳۳	۰/۱۸۰	۳/۱۸۴	۱۵/۳۸۳
فرصت رشد	MBR	۵/۴۹۴	۳/۷۶۱	-۶۲/۹۸۷	۲۲۷/۶۸۲	۳۶/۹۹۷	-۱۸/۴۶۳	۴۳۳/۸۹۶
بازده دارایی	ROA	۰/۱۶۲	۰/۱۴۳	-۰/۵۶۶	۰/۶۸۳	۰/۱۷۶	۰/۲۰۶	۰/۶۲۰
اعضای هیئت مدیره	BS	۵/۰۵۱	۵	۵	۷	۰/۳۳۳	۵/۵۸۵	۲۹/۴۹۸
تعداد اعضای کمیته حسابرسی	AS	۳/۰۷۱	۳	۱	۶	۰/۴۹۲	۱/۷۰۹	۱۲/۷۵۵
اعتبار تجاری	AR	۰/۳۹۸	۰/۲۸۱	۰/۰۰۵	۴/۲۱۶	۰/۳۸۸	۳/۰۲۳	۱۷/۱۳۲

منفی بودن چولگی متغیر فرصت رشد (MBR) به میزان ۱۸/۴۶۳- نشان دهنده آن است که توزیع نامتقارن با کشیدگی به سمت مقادیر کوچک‌تر (چولگی منفی) دارد. بیشترین مقدار اعتبار تجاری ۴/۲۱۶ برای شرکت پارس خودرو در سال ۱۳۹۸ که مانده حسابها و اسناد دریافتی این شرکت ۴۶۲۴۴ میلیارد ریال و فروش این شرکت ۱۰۹۶۷ میلیارد ریال بوده است.

با توجه به جدول ۳ مشاهده می‌شود که در متغیر تنوع جنسیت کمیته حسابرسی (WACCH) نتایج حاکی از آن بود که تقریباً ۱۳/۷ درصد از شرکت‌ها در کمیته حسابرسی خود دارا عضو زن بودند و نزدیک به ۸۶/۳ درصد شرکت‌ها در کمیته حسابرسی خود فاقد عضو زن بودند. بررسی متغیر شهرت حسابرس (Big) نتایج حاکی از آن بود که بیشتر از نیمی از شرکت‌های مورد مطالعه (۵۴/۹۶ درصد) در گزارشگری خود از خدمات حسابرسان مشهور بهره می‌گیرند و نزدیک به ۴۵/۰۴ درصد شرکت‌ها فاقد حسابرسان دارای شهرت هستند. در بررسی متغیر عضو مستقل کمیته حسابرسی (ACind) نتایج حاکی از آن بود که تمامی اعضای کمیته حسابرسی اکثر شرکت‌های مورد مطالعه دارای حداقل یک عضو مستقل می‌باشد و درصد ۹۵/۹۴ گزارش شده بر اساس بررسی حاصل شواهد گویای این ادعا است.

جدول ۳. آماره‌های توصیفی متغیرهای کیفی پژوهش (مشاهده‌های صفر و یک)

مشاهده صفر		مشاهده یک		نماد متغیر	نام متغیر
درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۸۶/۳	۶۱۷	۱۳/۷	۹۸	WACCH	حضور زن کمیته حسابرسی
۴۵/۰۴	۳۲۲	۵۴/۹۶	۳۹۳	Big	شهرت حسابرس
۴/۰۶	۲۹	۹۵/۹۴	۶۸۶	ACind	عضو مستقل کمیته حسابرسی
۴۷/۴۲	۳۳۹	۵۲/۵۸	۳۷۶	CEOAC	تخصص حسابداری رئیس کمیته حسابرسی
۶۸/۹۶	۴۹۳	۳۱/۰۴	۲۲۲	CEOD	دوگانگی مدیرعامل
۳۳/۴۳	۲۳۹	۶۶/۵۷	۴۷۶	EIC	کارایی کنترل‌های داخلی

همچنین در جدول ۳، نتایج بررسی متغیر تخصص حسابداری رئیس کمیته حسابرسی (CEOAC) حاکی از آن بود که رئیس کمیته حسابرسی بیشتر از نیمی از شرکت‌های مورد مطالعه (۵۲/۵۸ درصد) دارای تخصص حسابداری بوده‌اند و نزدیک به ۴۷/۴۲ درصد رؤسای کمیته حسابرسی دارای رشته تحصیلی غیرحسابداری می‌باشند. متغیر دو ارزشی دوگانگی مدیرعامل (CEOD) حاکی از آن بود که نزدیک به یک سوم تقریباً ۳۱/۰۴ درصد از شرکت‌های مورد مطالعه دارای مدیران عاملی بودند که هم دارای سمت مدیر عامل و هم دارای سمت رئیس هیئت مدیره یا نایب رئیس هیئت مدیره بوده‌اند. در بررسی متغیر تعدیل کننده کارایی کنترل‌های داخلی (EIC) یافته‌ها حاکی از آن است که تقریباً ۶۶/۵۷ درصد شرکت‌ها فاقد ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی خود بودند به عبارتی، در این شرکت‌ها کارایی کنترل‌های داخلی مطلوب بوده است و ۳۳/۴۳ درصد از شرکت‌ها دارای ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی خود بوده‌اند که توسط حسابرسان به این موضوع در گزارش حسابرسی اشاره شده است.

شناسایی الگوی مناسب برای آزمون فرضیه‌ها

در ابتدا لازم است مشخص شود که مدل به‌روشن داده‌های تلفیقی یا داده‌های تابلویی برازش شود که به این منظور از آزمون F لیمر استفاده می‌شود. چنانچه مقدار احتمال آماره F محاسبه شده کمتر از مقدار ۰/۰۵ باشد فرضیه صفر پذیرفته نمی‌شود و لازم است مدل به‌روشن داده‌های

تابلویی برآورد شود. با توجه نتایج جدول ۴ از آزمون f لیمر در مورد بررسی متغیر وابسته در مدل های پژوهش در نرم افزار R می توان دریافت مقدار احتمال حاصل از آزمون در مدل ها کمتر از ۰/۰۵ است فرضیه صفر یعنی ارجحیت روش حداقل مربعات معمولی تایید نشده و روش داده های تابلویی پذیرفته می شود.

جدول ۴. آزمون های شناسایی الگوی مناسب برای آزمون فرضیه ها

مدل	۱	۲	۳	۴
آماره آزمون F لیمر	۱/۸۱۵**	۴/۲۲۶**	۱/۷۸۷**	۴/۲۲۲**
ارجحیت انتخاب الگوی	تابلویی	تابلویی	تابلویی	تابلویی
آماره آزمون هاسمن	۲۵/۵۶**	۱۴/۷۵	۲۷/۵۵**	۱۴/۳۲
استفاده از الگوی	اثرات ثابت	اثرات تصادفی	اثرات ثابت	اثرات تصادفی
آزمون بروش-پاگان	۱۵/۹۵**	۱۹۴/۷**	۱۳/۹۸**	۱۹۵/۰۲**
همسانی واریانس	ندارد	ندارد	ندارد	ندارد
استفاده از الگوی	تابلویی تعمیم یافته	تابلویی تعمیم یافته	تابلویی تعمیم یافته	تابلویی تعمیم یافته

** در سطح ۱٪ معنادار است. * در سطح ۵٪ معنادار است.

با توجه نتایج جدول ۴ حاصل از آزمون هاسمن قبل از آزمون مدل ها در فرضیه های پژوهش می توان دریافت که مقدار آماره و احتمال حاصل از آزمون ها که در مدل های پژوهش کمتر از ۰/۰۵ است، یعنی الگوی آثار ثابت در سال- شرکت های نمونه مناسب است. با توجه به نتایج حاصل از آزمون بروش- پاگان در جدول ۴ در سطح خطای پنج درصد فرضیه صفر این آزمون رد شده و در نتیجه در رگرسیون ها مشکل ناهمسانی واریانس وجود دارد، بنابراین باید از الگوهای رگرسیون تعمیم یافته استفاده کرد.

برای بررسی مانایی متغیرهای پژوهش، از آزمون لوین، لین و چو استفاده شد نتایج این آزمون نشان می دهند همه متغیرها مانا می باشد و برای بررسی هم خطی متغیرها در مدل های آزمون فرضیه-ها از عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شده است از انجایی که مقدار آن کمتر از ۵ بود هم خطی با اهمیتی بین متغیرهای پژوهش وجود نداشته است!

۱. به دلیل کمبود فضا در این مقاله نتایج بررسی مانایی متغیرها و همخطی متغیرهای مدل ها گزارش نشده است.

آزمون نرمال بودن باقی‌مانده های مدل‌ها

به منظور بررسی نرمال بودن جمله خطا از آزمون جارکو-برا استفاده شد. اگر احتمال آماره بیش تر از ۵ درصد باشد، فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع خطاها پذیرفته می‌شود. با توجه به نتایج جدول ۵ می‌توان دریافت که فرض کلاسیک نرمال بودن باقی‌مانده‌ها در مدل‌های برآوردی با احتمال کمتر از ۰/۰۵ برقرار نیست، بنابراین فرض صفر این آزمون در مدل‌های آزمون تایید نمی‌شود و باید از الگوهای رگرسیون تعمیم یافته بهره برد.

جدول ۵. آزمون‌های بررسی فرض‌های رگرسیون خطی

مدل	۱	۲	۳	۴
آماره آزمون جارکو-برا	۲۳۳۱/۸**	۱۱۳۲۸۶/۰**	۲۳۵۰/۵**	۱۱۱۱۱۰/۰**
نرمال بودن باقیمانده مدل	(۱)	(۱)	(۱)	(۱)
آماره آزمون بروش-گادفری	۱۰۰/۷**	۸۴/۳**	۱۰۰/۵**	۸۳/۲**
عدم وجود خودهمبستگی بین خطا	(۲)	(۲)	(۲)	(۲)

** در سطح ۱٪ معنی دار است. * در سطح ۵٪ معنی دار است.

(۱) در مدل‌های مزبور مقدار آماره آزمون جارکو-برا کمتر از ۰/۰۵ است لذا، باقیمانده مدل‌ها نرمال نیست.

(۲) خودهمبستگی سریالی بین خطاها در رگرسیون مدل‌های پژوهش وجود دارد.

بنابراین براساس نتایج جدول ۵، باید از مدل تعمیم یافته جهت برآورد مدل‌های پژوهش استفاده کرد.

جدول ۵ نتایج بررسی خودهمبستگی سریالی خطاهای مدل‌های آزمون را نشان می‌دهد، فرضیه صفر آزمون بروش-گادفری بیان می‌کند که مشکل خودهمبستگی سریالی بین خطاهای آزمون وجود ندارد چنانچه مقدار احتمال آزمون از پنج درصد بیشتر شود فرضیه صفر پذیرفته می‌شود و الگوی رگرسیونی خودهمبستگی سریالی ندارد. نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد مشکل خودهمبستگی سریالی بین خطاها در رگرسیون مدل‌های پژوهش وجود دارد. بدین جهت بایستی از الگوی رگرسیون تعمیم یافته استفاده کرد.

آزمون فرضیه های پژوهش

پس از شناسایی الگوهای مناسب و بررسی فرض های اولیه رگرسیون، الگوی داده های تابلویی با اثرات ثابت برای مدل (۱) مناسب است. جدول ۶ نتایج اجرای مدل اول را نشان می دهد در مدل اول جهت بررسی فرضیه اول پژوهش باید ضریب β_1 در رابطه بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت در سطح خطای پنج درصد معنی دار باشد. فرضیه اول بیان می کند؛ بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت وجود دارد. بر اساس جدول ۶ نتایج در سطح خطای پنج درصد نشان داد تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی (WACCH) با ضریب $(\beta_1: 0/009)$ با توجه به سطح معناداری بیشتر از $0/05$ ($p: 0/641$) رابطه معنی داری با کیفیت گزارشگری مالی شرکت وجود ندارد.

در جدول ۶ نتایج اجرای مدل (۲) جهت بررسی فرضیه دوم را نشان می دهد. فرضیه دوم بیان می کند: «بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و اعتبار تجاری رابطه مثبت وجود دارد». ضریب β_1 در مدل (۲) بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و اعتبار تجاری در سطح خطای پنج درصد معنی دار باشد. بر اساس نتایج جدول ۶ در سطح خطای پنج درصد نشان داد تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی (WACCH) با اعتبار تجاری با ضریب $(\beta_1: -0/002)$ با توجه به سطح معناداری بیشتر از $0/05$ ($p: 0/770$) رابطه مثبت و معنی داری وجود ندارد.

در جدول ۶ نتایج اجرای مدل (۳) فوق جهت بررسی فرضیه سوم را نشان می دهد. فرضیه سوم بیان می کند: «بین کارایی کنترل های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت وجود دارد». ضریب β_1 در مدل (۳) بین کارایی کنترل های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت در سطح خطای پنج درصد رابطه مثبت معنی داری باشد. نتایج جدول ۶ نشان می دهد بین کارایی کنترل های داخلی (EIC) با کیفیت گزارشگری مالی با ضریب $0/089$ (β_1) با توجه به سطح معناداری کمتر از $0/05$ ($p: 0/000$) رابطه مثبت و معناداری دارد.

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

مدل چهارم		مدل سوم		مدل دوم		مدل اول		نماد متغیر	نام متغیر
احتمال	ضریب	احتمال	ضریب	احتمال	ضریب	احتمال	ضریب		
۰/۰۰۰	-۰/۳۲۹	۰/۶۷۱	۰/۰۸۶	۰/۰۰۰	-۰/۳۲۵	۰/۸۲۱	۰/۰۴۵	c	عرض از مبداء
				۰/۷۷۰	-۰/۰۰۲	۰/۶۴۱	۰/۰۰۹	WACCH	حضور زن در کمیته حسابرسی
۰/۷۸۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۸۹					EIC	کارایی کنترل‌های داخلی
۰/۷۵۶	-۰/۰۲۱	۰/۹۹۵	-۰/۰۰۱	۰/۷۹۱	-۰/۰۱۸	۰/۸۸۹	-۰/۰۲۶	MBR	فرصت رشد
۰/۰۰۰	۰/۰۶۹	۰/۰۰۰	۰/۳۲۲	۰/۰۰۰	۰/۰۶۹	۰/۰۰۰	۰/۳۲۷	ROA	بازده دارایی
۰/۱۳۸	۰/۰۱۸	۰/۸۳۵	۰/۰۴۴	۰/۱۳۷	۰/۰۱۸	۰/۸۳۸	۰/۰۰۴	BS	اعضای هیئت‌مدیره
۰/۳۴۷	۰/۰۰۵	۰/۰۰۸	۰/۰۵۲	۰/۳۵۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۲۹۴	Big	شهرت حسابرس
۰/۰۹۸	-۰/۰۱۰	۰/۰۱۵	-۰/۰۶۴	۰/۱۰۰	-۰/۰۱۰	۰/۰۴۳	-۰/۰۴۷	AS	تعداد اعضای کمیته حسابرسی
۰/۵۸۵	۰/۰۰۸	۰/۴۳۶	-۰/۰۲۸	۰/۵۹۰	۰/۰۰۸	۰/۴۹۸	-۰/۰۲۴	ACind	عضو مستقل کمیته حسابرسی
۰/۰۳۸	۰/۰۱۲	۰/۹۹۳	-۰/۰۰۰۱	۰/۰۳۴	۰/۰۱۲	۰/۸۹۸	-۰/۰۰۱	CEOAC	تخصص حسابداری رئیس کمیته حسابرسی
۰/۸۶۸	-۰/۰۰۱	۰/۰۴۳	-۰/۰۶۴	۰/۸۷۶	-۰/۰۰۱	۰/۰۲۸	-۰/۰۵۷	CEOD	دوگانگی مدیرعامل
۰/۰۰۰	۰/۱۱۲	۰/۳۰۸	-۰/۰۳۵	۰/۰۰۰	۰/۱۱۱	۰/۳۹۷	-۰/۰۲۹	IND2	صنعت ۲
۰/۰۰۰	۰/۱۴۳	۰/۲۹۹	۰/۰۳۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳	۰/۲۵۳	۰/۰۳۶	IND3	صنعت ۳
۰/۰۰۰	۰/۱۴۷	۰/۰۸۵	-۰/۰۴۷	۰/۰۰۰	۰/۱۴۷	۰/۰۹۷	-۰/۰۴۶	IND4	صنعت ۴
۰/۰۰۰	۰/۱۴۸	۰/۰۳۷	-۰/۰۶۴	۰/۰۰۰	۰/۱۴۸	۰/۰۵۲	-۰/۰۶۰	IND5	صنعت ۵
۰/۰۰۰	۰/۱۵۸	۰/۴۴۹	-۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	۰/۱۵۸	۰/۵۵۴	-۰/۰۱۸	IND6	صنعت ۶
۰/۰۰۰	۰/۱۵۹	۰/۲۹۰	-۰/۰۳۴	۰/۰۰۰	۰/۱۵۹	۰/۳۱۲	-۰/۰۳۲	IND7	صنعت ۷
۰/۰۰۰	۰/۱۶۶	۰/۴۷۷	-۰/۰۳۴	۰/۰۰۰	۰/۱۶۵	۰/۵۸۲	-۰/۰۲۶	IND8	صنعت ۸

در جدول ۶ مدل (۴) جهت بررسی فرضیه چهارم پژوهش است، فرضیه چهارم بیان می کند: «بین کارایی کنترل های داخلی و اعتبار تجاری رابطه مثبت وجود دارد.» ضریب β_1 باید در سطح خطای پنج درصد مثبت و معنی دار باشد. جدول ۶ نشان می دهد کارایی کنترل های داخلی (EIC) با اعتبار تجاری با ضریب $(\beta_1: 0/001)$ و سطح معنی داری بیشتر از $0/05$ ($p: 0/788$) رابطه ی معنی داری شرکت وجود ندارد. لذا، فرضیه چهارم پژوهش مورد پذیرش واقع نمی شود.

نتیجه گیری و پیشنهادها

ویژگی های زنان از قبیل پذیرش ریسک کمتر و محافظه کاری بیشتر در حسابداری، اصول اخلاقی را بیشتر رعایت می کنند و ویژگی های رهبری تحول گرا دارند، مهارت حسابداری زنان و حضور آنها در کمیته حسابرسی می تواند موجب بهبود گزارشگری مالی شود. تنوع جنسیتی در هیئت مدیره با نظارت و کنترل برای افزایش عملکرد شرکت ارتباط مثبت دارد. همچنین، با حضور زنان در هیئت مدیره، سازمان ها نوآورتر خواهد بود. حضور مدیران مستقل زن در هیئت مدیره ضروری است، زیرا حضور آنها پایداری کیفیت گزارش های مالی را افزایش می دهد.

در این پژوهش، کیفیت گزارشگری مالی از طریق اقلام تعهدی اختیاری براساس مدل کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) اندازه گیری شد، و چنانچه براساس گزارش حسابرس مستقل، کنترل های داخلی ضعف نداشته باشد، بیان گر کارایی کنترل های داخلی است. اعتبار تجاری نشانگر حساب ها و اسناد دریافتی است. نتایج پژوهش به شرح زیر است: بین تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی رابطه معنادار وجود ندارد. لذا در نمونه مورد مطالعه بورس اوراق بهادار ایران، تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی و به عبارتی حضور زنان در این کمیته بر کیفیت گزارشگری مالی تاثیر ندارد. این یافته با نتایج پژوهش های اود دین و همکاران (۲۰۲۱) و زالاتا و همکاران (۲۰۱۸) مطابقت ندارد، در این پژوهش ها رابطه مثبت یافت شده است.

تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی با اعتبار تجاری رابطه معنادار ندارد بنابراین، علی رغم مبانی نظری، در این پژوهش حضور زنان در کمیته حسابرسی بر میزان مطالبات و اسناد دریافتی شرکت ها تاثیر ندارد. حضور اعضای زن در کمیته حسابرسی، موجب بهبود نظارت و افزایش ارزش سهامداران و اعتماد سرمایه گذاران می شود. قانون گذاران باید در مورد تخصیص کرسی های زنانه کمیته حسابرسی جدی تر عمل کنند.

بین کارایی کنترل‌های داخلی با کیفیت گزارشگری مالی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. بنابراین، رعایت کنترل‌های داخلی مناسب می‌تواند کیفیت گزارش‌های مالی را افزایش دهد. تخصیص کرسی‌های زنانه کمیته حسابرسی، باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی، تخصص کرسی‌های زنانه کمیته حسابرسی، بهبود مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و کنترل داخلی (نظیر محیط کنترل، فعالیت‌های کنترل، و اطلاعات و ارتباطات) می‌شود. این نتایج در راستای پژوهش اود دین و همکاران (۲۰۲۱)، دائو و همکاران (۲۰۲۲) است.

کارایی کنترل‌های داخلی با اعتبار تجاری رابطه ندارد، از این رو، میزان رعایت کنترل‌های داخلی بر اعتبار تجاری و مطالبات شرکت تاثیر ندارد، این یافته با پژوهش دائو و همکاران (۲۰۲۲) مطابقت ندارد. یکی از عواملی که می‌تواند سبب این نتیجه شود، مطالبات شرکت از مشتریان خارج از شرکت است و کارایی کنترل‌های داخلی مستقیماً با آن ارتباط ندارد. شرکت‌های دارای کنترل داخلی اثربخش، میزان پایین‌تری از مطالبات تجاری دارند (دائو و همکاران، ۲۰۲۲).

حضور زنان در ارکان نظام راهبری شرکت، به افزایش دیگرگزینی، حمایت از جامعه و محیط پیرامون، افزایش ارتباط‌ها و به‌کارگیری دیدگاه‌های متنوع و اثربخشی هیئت‌مدیره و کمیته‌های تحت‌نظر و نیز بهبود نقش نظارتی کمیته حسابرسی و در نهایت، ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت منجر می‌شود. براساس یافته‌های این پژوهش کنترلی‌های داخلی قوی می‌تواند کیفیت گزارشگری مالی را افزایش دهد بنابراین، برای سهامداران، به‌کارگیری کنترل‌های داخلی کارا سیستم نظارتی را بهبود بخشیده، مدیریت سود را محدود نموده و حقوق سرمایه‌گذاران را تأمین می‌کند از این رو پیشنهاد می‌شود نهادهای نظارتی باید شرکت‌ها و مدیران آنها را به‌گزینش کنترل‌های داخلی ترغیب کنند. به سرمایه‌گذاران و سهامداران فعلی پیشنهاد می‌شود به‌منظور کاهش تضاد ناشی از عملکرد مدیران به معیار کنترل‌های داخلی شرکت‌ها توجه و دقت کافی داشته باشند چراکه وجود ضعف در کنترل‌های داخلی می‌تواند منجر به کاهش کیفیت گزارشگری مالی و در نتیجه بروز دست‌کاری و تقلب توسط مدیران به‌منظور بهتر جلوه دادن عملکرد گردد. توجه به تخصص حساب‌برسان طرف قرارداد شرکت‌ها می‌تواند در آگاه‌سازی از وضعیت عملیات شرکت‌ها به این مهم کمک‌شایانی نماید. لذا، براساس نتایج این پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود (۱) مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی از قبیل کمیته حسابرسی باید در یک ساختار کارآمد از حاکمیت شرکتی طراحی شود تا مشکلات سازمانی به حداقل برسد. (۲)

سازمان بورس اوراق بهادار و کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، باید قوانین لازم الاجرا جهت استقرار سیستم کنترل های داخلی و کمیته حسابرسی اثربخش و نیز پیاده سازی سازوکارهای راهبری شرکتی وضع کنند تا در صورت تخطی شرکت ها، مجازات های لازم برای آن ها اعمال کنند. (۳) دوره های آموزشی و سمینارهایی با موضوع ارتقای کیفیت گزارشگری مالی برای هیئت مدیره شرکت ها برگزار کنند. (۴) مدیران شرکت ها، اثربخشی سیستم کنترل های داخلی را به طور مستمر بررسی کنند و برای ارتقای آن از سیستم های به روزتر استفاده کنند، (۵) سهامداران و سرمایه گذاران در مجامع عمومی حضور داشته باشند و میزان پاسخ خواهی خود را از مدیران شرکت ها در خصوص کیفیت گزارشگری مالی و نیز، آگاهی خود را نسبت به کارکردها و مسئولیت های اعضای هیئت مدیره و حسابرس شرکت افزایش دهند.

پیشنهاد می شود پژوهشگران در پژوهش های آینده تأثیر ویژگی های تجاری شرکت و خط-مشی های اقتصادی و سیاسی اعضای کمیته حسابرسی در شرکت ها را بر کیفیت گزارشگری مالی سنجیده و این جنبه را بررسی کنند و تأثیر تنوع جنسیتی در بین حسابرسان داخلی را بر کیفیت گزارشگری مالی و اعتبار تجاری شرکت ها هدف گذاری نمایند. به طور کلی تنوع جنسیتی می تواند بر خطرات درون سازمانی کمبود موجودی وجوه نقد و ریسک عملیاتی تأثیر بگذارد. رابطه تنوع جنسیتی در کمیته حسابرسی بطور مستقیم با اعتبار تجاری رابطه ندارد می توان در پژوهش های آتی متغیرهای میانجی دیگر مانند سطح دانش مالی، تجربه و ویژگی های شخصیتی اعضای هیئت مدیره زن در این رابطه دخالت داشته باشد. عوامل اقتصادی، اجتماعی دیگری نیز وجود دارد که بر نتایج این پژوهش می تواند تأثیر داشته باشد مانند، چرخه اقتصادی، بیماری همه گیری کووید-۱۹ و ... ولی مورد مطالعه قرار نگرفته است.

این پژوهش دارای محدودیت هایی بوده است از قبیل اینکه برخی از اطلاعات اعضای هیئت مدیره در سامانه به روز نبوده و یا در دسترس نبود. تعداد شرکت هایی که زنان در کمیته حسابرسی نقش فعال ایفا می کنند تنها حدود ۱۰۰ مشاهده (۱۴٪) بوده است. برای جمع آوری اطلاعات مربوط به کارایی کنترل های داخلی اطلاعات مدون وجود نداشت پژوهشگران باید هر یک از گزارش های حسابرسی را طی دوره مطالعه کنند و ارزیابی حسابرسان در مورد کنترل های داخلی را گردآوری کنند.

فهرست منابع

- افلاطونی، عباس. و نعمتی، مرضیه. (۱۳۹۷). نقش کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت افشا در افزایش اعتبار تجاری: رویکرد متغیرهای ابزاری. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۵(۱)، ۱-۲۰.
- بامری، زهرا. و صفا، مژگان. (۱۴۰۰). تأثیر مدیران مستقل دارای ارتباط برجسته بر اعتبار تجاری مالی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. مطالعات اخلاق و رفتار در حسابداری و حسابرسی، ۱(۱)، ۱۴۱-۱۶۰.
- حبیب‌زاده، علی. (۱۳۹۹). تأثیر حسابرس داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی با تأکید بر نقش کمیته حسابرسی، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۳(۲۸)، ۲۶-۴۰.
- عبدی، مصطفی، کاظمی علوم، مهدی، محمدپور زنجانی، مسعود، و پرویزی، آرزو. (۱۳۹۸). تنوع جنسیتی اعضای کمیته حسابرسی، هیئت‌مدیره و مدیر مالی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت: آزمون نظریه دیگرگزینی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۶(۴)، ۵۴۴-۵۶۹.
- Abdi, M., Kazemiolum, M., Mohammadpoorzanjani, M., & Parvizi, A. (2020). Gender Diversity within Audit Committee, Board of Directors and Chief Financial Officer and Disclosure of Corporate Social Responsibility: An Altruism Theory Test. *Accounting and Auditing Review*, 26(4), 544-569. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2020.281539.1008178>
- Adams, R. B., & Ferreira, D. (2009). Women in the boardroom and their impact on governance and performance. *Journal of Financial Economics*, 94(2), 291-309. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2008.10.007>
- Aflatooni, A., & Nemati, M. (2018). The Role of Financial Reporting Quality and Disclosure Quality in Increasing Commercial Credit. *Accounting and Auditing Review*, 25(1), 1-20. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2018.249054.1007787>
- Akwaa-Sekyi, E.K., & Moreno Gené, J. (2016). Effect of internal controls on credit risk among listed Spanish banks. *Intangible Capital*, 12(1), 357-389.
- Al-Beity, S. (2022). Effects of Internal Control Weaknesses, Financial Independence and Size on Quality of Financial Statements in the Tanzanian Local Government Authorities. *Business Management Review*, 25(1), 60-74.
- Arisandi, A., Islami, H.A. & Soeprajitno, R.R.W.N. (2022). Internal Control Disclosure and Financial Reporting Quality: Evidence from Banking Sector in Indonesia. *E-Jurnal Akuntansi*, 32(2), 484-493.
- Badolato, P. G., Donelson, D. C., & Ege, M. (2014). Audit committee financial expertise and earnings management: The role of status. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 208-230.
- Bameri, Z., & Safa, M. (2021). The Impact of Independent Managers with Outstanding Relationship on Financial Commercial Credit in Tehran Stock Exchange Companies. *SEBAA*, 1(1), 141-160. [In Persian]
- Bathala, C. T., & Rao, R. P. (1995). The determinants of board composition: An agency theory perspective. *Managerial and Decision Economics*, 16(1), 59-69.

- Baxter, P., & Cotter, J. (2009). Audit committees and earnings quality. *Accounting & Finance*, 49(2), 267–290.
- Bear, S., Rahman, N., & Post, C. (2010). The impact of board diversity and gender composition on corporate social responsibility and firm reputation. *Journal of Business Ethics*, 97(2), 207–221.
- Beatty, A., K. Ramesh and J. Weber. (2002). The importance of accounting changes in debt contracts: the cost of flexibility in covenant calculation, *Journal of Accounting and Economics*, 33, 205-227.
- Bilal, S., Chen, B., & Komal, B. (2018). Audit committee financial expertise and earnings quality: A meta-analysis. *Journal of Business Research*, 84, 253–270.
- Burke, S., & Collins, K. M. (2001). Gender differences in leadership styles and management skills. *Women in Management Review*, 16(5), 244–256.
- Campbell, K., & M_iguez-Vera, A. (2008). Gender diversity in the boardroom and firm financial performance. *Journal of Business Ethics*, 83(3), 435–451.
- Chong, B-U., and Im, H.J. (2020). The Effect of Business Group Affiliation on Trade Credit Financing: An Empirical Analysis of Public Firms in Korea. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3624042>
- Conyon, M. J., & He, L. (2017). Firm performance and boardroom gender diversity: A quantile regression approach. *Journal of Business Research*, 79, 198–211.
- Dao, M., Pham, T., & Xu, H. (2022). Internal control effectiveness and trade credit. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 59(4), 1423-1452.
- Dhaliwal, D., Naiker, V., & Navissi, F. (2010). The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 787–827.
- Faccio, M., Marchica, M.-T., & Mura, R. (2016). CEO gender, corporate risk-taking, and the efficiency of capital allocation. *Journal of Corporate Finance*, 39, 193–209.
- Fama, E. F., & Jensen, M. C. (1983). Separation of ownership and control. *The Journal of Law & Economics*, 26(2), 327–349.
- Garcia-Teruel, Pedro J.; Martinez-Solano, Pedro; Sanchez-Ballesta, Juan P. (2014). Supplier Financing and Earnings Quality, *Journal of Business Finance & Accounting*, 41(9-10), 1193-1211.
- Goh, W. B. (2009). Audit committees, boards of directors, and remediation of material weaknesses in internal control. *Contemporary Accounting Research*, 26(2), 549–579.
- Green, C. P., & Homroy, S. (2018). Female directors, board committees and firm performance. *European Economic Review*, 102, 19–38.
- habibzadeh, A. (2020). The Impact of the Internal Auditor on the Quality of Financial Reporting with Emphasis on the Role of the Audit Committee. *Journal of Accounting and Management Vision*, 3(28), 26–40. [In Persian]
- Hillman, A. J., Cannella, A. A., & Harris, I. C. (2002). Women and racial minorities in the boardroom: how do they differ? *Journal of Management*, 28(6), 747–763.
- Jensen, M., & Meckling, W. (1976). Theory of the firm: Managerial behaviour, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360.

- Johnson, T. (2005). Relevance and Reliability Article from the FASB Report Feb. 28.
- Kamaruzaman, A. J., Mazlifa, M. D., & Maisarah, A. R. (2009). The association between firm characteristics and financial statements transparency: The case of Egypt. *International Journal of Accounting*, 18(2), 211-223.
- Krishnan, J. (2005). Audit committee quality and internal control: An empirical analysis. *The Accounting Review*, 80(2), 649-675.
- Kyaw, K., Olugbode, M., & Petracci, B. (2015). Does gender diverse board mean less earnings management? *Finance Research Letters*, 14, 135-141.
- Margaret, H. Christ, Adi Masli, Nathan Y. Sharp & David A. Wood. (2015). Rotational internal audit programs and financial reporting quality: Do compensating controls help?. *Accounting, Organizations and Society*, 44(C), 37-59.
- Nguyen, T., Locke, S., & Reddy, K. (2015). Does boardroom gender diversity matter? Evidence from a transitional economy. *International Review of Economics & Finance*, 37, 184-202.
- Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (2003). *The external control of organizations: A resource dependence perspective*. Stanford University Press.
- Singoei, D.K. (2022). Board Gender Diversity, Audit Committee Activities and Financial Reporting Quality of Firms Listed in Nairobi Securities Exchange, Kenya. *Eastern Journal of Economics and Finance*, Online Science Publishing, 7(1), 1-13.
- Sultana, N., Singh, H., & Van der Zahn, J. L. W. M. (2015). Audit committee characteristics and audit report lag. *International Journal of Auditing*, 19(2), 72-87.
- Torchia, M., Calabr_o, A., Gabaldon, P., & Kanadli, S. B. (2018). Women directors contribution to organizational innovation: A behavioral approach. *Scandinavian Journal of Management*, 34(2), 215-224.
- Ud Din, N., Cheng, X., Ahmad, B., Sheikh, M. F., Adedigba, O. G., Zhao, Y., & Nazneen, S. (2021). Gender diversity in the audit committee and the efficiency of internal control and financial reporting quality. *Economic Research-Ekonomiska Istraživanja*, 34(1), 1170-1189.
- Zalata, A. M., Tauringana, V., & Tingbani, I. (2018). Audit committee financial expertise, gender, and earnings management: Does gender of the financial expert matter?. *International Review of Financial Analysis*, 55(5), 170-183.